

Jacoba Brandlij

Een grafmonument op het armenkerkhof

Themapark "de Friesch-Groningsche Heide" te Harkema, beter bekend als "de Spitkeet".

Het park geeft een beeld van natuur, wonen en werken in dit arme heidegebied in de 19e en begin 20ste eeuw.

Op het terrein ligt het voormalige armenkerkhof.

Bij dit armenkerkhof ligt een oude grafzerk uit 1870.

Deze zerk is één van onze museumschatten.

Er is een bijzonder verhaal aan verbonden.

De zerk is afkomstig van het voormalige armenkerkhof in Groninger Opende.

Het ruimen van de lichamen van overleden mensen door de eeuwen heen:

Tot 700 worden doden meestal verbrand

In 785 verbiedt Karel de Grote dit.

Vanaf die tijd begint het begraven buiten de nederzettingen.

Mede vanwege het geloof wordt er steeds meer begraven in of vlakbij de kerk.

De adel krijgt een graf in de kerk, de gewone burger op het hof rondom de kerk het kerkhof.

Wanneer in de kerk een graf gelicht moet worden komt er een enorme stank vrij. Deze blijft soms wekenlang hangen.

Er wordt gesproken over de "rijke stinkers".

Met de hygiëne neemt men het vaak niet zo nauw.

In 1829 verbiedt de overheid daarom het begraven in de kerk.

Het kerkhof van de Nederlands Hervormde kerk in Surhuisterveen.

Hier ziet u de graven rondom de kerk.

NEDERLANDSCHE STAATS-COURANT NUMMER 105 DINSDAG 4 MEI 1869 's Gravenhage, den 3den Mei 1869. (Staatsblad n°. 65.) WET van den 10den April 1869, tot vaststelling van bepalingen betrekkelijk het begraven van lijken, de begraafplaatsen en de begrafenisregten. Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, GrootHertog van Luxemburg, ENZ., ENZ., ENZ. Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten: Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat het noodig is wettelijke bepalingen vast te stellen omtrent het begraven van lijken, de en de begrafenisregten; 200 is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk U goedvinden

De ruimte rondom de kerken is echter beperkt.

Arme mensen kunnen de grafrechten niet betalen.

In 1869 komt er daarom een nieuwe wet. Deze verplicht de gemeenten een algemene begraafplaats aan te leggen. Hier kunnen mensen begraven worden op kosten van de gemeente.

De gemeente Achtkarspelen koopt daarom in 1870 een stuk grond aan op de Hamsterheide, ter hoogte van het huidige Harkema.

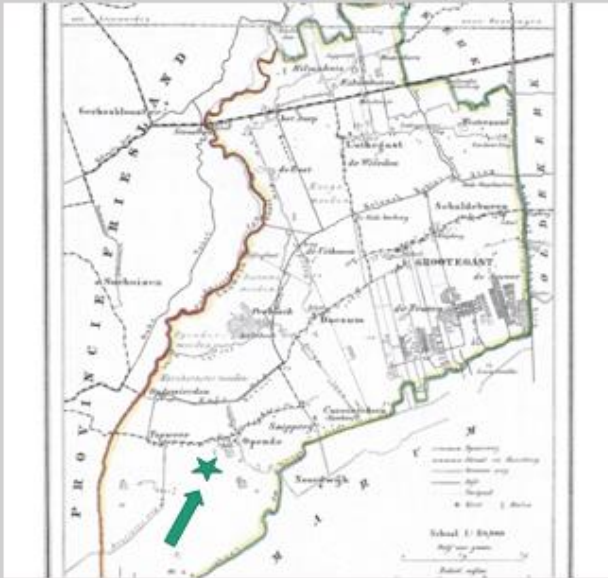
Dit is gelegen "aan den nieuwen kunstweg naar Rottevalle".

De eerste jaren worden er echter geen mensen begraven. Dat gebeurt pas 9 jaar later, nadat er een klokkenstoel is geplaatst. Het luiden van de klok verjaagt de geesten en de witte wieven.

Uiteindelijk zijn er ± 220 mensen begraven.

Na 1920 wordt de begraafplaats overbodig.

Gemeente Grootegast:

Maart 1870: B&W van Grootegast komt bijeen en besluit een stuk grond aan te kopen dat ligt tussen Opende en het gehucht Topweer. De kosten bedragen 200,- gulden.

Februari 1871: een inwoner van Opende maakt bezwaar. De begraafplaats zou te dicht bij de dorpsgrens liggen.

3 maart 1871: de Generale Staten staat oprichting toe. Het bezwaar lijkt geen succes te hebben gehad.

Replica baarhuisje Opende op themapark de Spitkeet

In 1872 wordt op de algemene begraafplaats te Opende een lijkenhuisje (of baarhuisje) gebouwd.

Dit naar aanleiding van de Wet op besmettelijke ziekten.

Begin 20ste eeuw breekt de Spaanse griep uit.
Vooral veel arme mensen worden op de
algemene begraafplaatsen begraven:

Arme bewoners van het dorp

Bedelaars

Dodgeboren kinderen

Onbekenden

Ze werden begraven in een jutezak of een
oude deken.

Soms werden op een houten paaltje of
kruisje de geboorte- en overlijdensdatum
vermeld.

*Een gedenksteen of grafzerk komt op deze
begraafplaatsen eigenlijk nooit voor.*

Opmerkelijk dus dat op "ons" armenkerkhof
in Harkema wél een grafmonument ligt.

Hoe komt die daar terecht? Wie ligt er dan
begraven?

Johannes Brandlij en Anna Maria Corbeau:

Jacoba Brandlij
Geboren 22-4-1800
Overleden 21-3-1870

Huwelijk

12-3-1823

Andries Munro
Geboren 1799
Overleden in 1834

Kinderen uit dit
huwelijk:

Dorothea Maria 24-8-1824 – 22-12-1824

Andries Johannes 9-12- 1825 – 12-12-1825

Andrew 11-11-1826 – 14-8-1863 getrouwd met Maria C.A. van Stedum

Maria Johanna 10-5-1829 – 13-12-1893
in 1863 getrouwd met Frederik van der Ree

N.N. geboren en overleden in 1831. Waarschijnlijk doodgeboren.

Villa van den Burgemeester. Grootegast.

Frederik van der Ree was tot 1873
burgemeester van Grootegast.

In 1868 verhuisde Jacoba naar de gemeente
Grootegast. Ze was toen al ziekelijk.

Ze woonde zeer waarschijnlijk bij haar
dochter Maria en haar schoonzoon Frederik
van der Ree.

Ze overleed op 21 maart 1870, net geen 70
jaar oud.

Officieel zou de algemene begraafplaats in Opende in 1871 zijn aangelegd.

Toch werd Jacoba Brandlij hier al in 1870 begraven.

Maar waarom werd de schoonmoeder van de burgemeester begraven op de armenbegraafplaats?

Ze zou een zeer sociaal voelende vrouw zijn geweest.

Maar ze woonde heel kort in Grootegast en was ziekelijk.

Het zou zomaar kunnen dat burgemeester van der Ree zijn plannen voor de aankoop van de grond kracht wilde bijzetten door zijn schoonmoeder hier alvast te begraven.

Het originele lijkenhuisje op de voormalige algemene begraafplaats in Opende

Na uitbreiding van het kerkhof bij de kerk in Opende raakte het armenhof in ongebruik.

In 1971 werd de begraafplaats gesloten.

De zerk van Jacoba Brandlij lag er verwaarloosd bij. Deze werd verwijderd.

De steen en het lijkenhuisje kregen een andere functie. In het huisje verbleven kalveren of kippen. De steen werd de stoep van het hok.

In 1992 kwam het terrein in handen van de familie Bouma. Zij ontdekten de kapotte zerk voor het schuurtje

In 1997 werd de steen geschonken aan themapark "de Spitkeet".

De zerk ligt er nu weernetjes bij op een passende plaats op themapark de Spitkeet en is één van de pronkstukken van het museum.

Met dank aan:

- www.atlas1868.nl: kaart uit 1868 van de gemeente Grootegast;
- Dhr. J. Babois, schrijver van het boek "Laatste rustplaats Opende";
- Stichting Dodenakkers: het armenkerkhof Opende
- Genealogieonline: Stamboom van Jacoba Brandlij
- Gemeente Westerkwartier: foto's gemeentehuis en burgemeesterswoning
- Muziek: Waterfall van Levantis